

אוהל מועד הפרטי והכללי¹ (נוסח מורחב)

וַיִּכַּס הָעֵנָן אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּכְבֹּד ה' מְלֵא אֶת־הַמִּשְׁכָּן: וְלֹא־יָכַל מֹשֶׁה לָּבוֹא אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד כִּי־שָׁכַן עָלָיו הָעֵנָן וַיִּכְבֹּד ה' מְלֵא אֶת־הַמִּשְׁכָּן: (שמות מ לד-לה).²

וַיִּקְרָא אֶל־מֹשֶׁה וַיִּדְבֵר ה' אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר: (ויקרא א א).³

ויקרא רבה א ה – משה עומד בצד

אתה מוצא, בשעה שנגלה הקב"ה למשה מתוך הסנה, היה מסתיר פניו ממנו שנאמר: "וויסתר משה פניו". א"ל הקב"ה: "ויעתה לכה ואשלחך אל פרעה". א"ר אלעזר: "לכה" – ודאי, ה"א בסוף התיבה, לומר, שאם אין אתה גואלם אין אחר גואלם. בים, עמד לו מן הצד. אמר לו הקב"ה: "וואתה הרם את מטך ונטה את ירך על הים ובקעהו" לומר, שאם אין אתה בוקעו אין אחר בוקעו. בסיני עמד לו מן הצד. אמר לו: "עלה אל ה' אתה ואהרון" – לומר, שאם אין אתה עולה אין אחר עולה. באוהל מועד עמד לו מן הצד. א"ל הקב"ה: עד מתי אתה משפיל עצמך? אין השעה מצפה אלא לך! תדע לך שהוא כן, שמכולן לא קרא הדיבור אלא למשה: "ויקרא אל משה".⁴

שמות פרק כז פסוקים כ-כא – האזכור הראשון במקרא של "אוהל מועד"

וְאַתָּה תִּצְנֶנּוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ שְׁמֹן זָיִת זָךְ כְּתִיב לְמַאֲוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד: בְּאֹהֶל מוֹעֵד מִחוּץ לַפְּרָכֹת אֲשֶׁר עַל־הַעֲדוֹת יַעֲרֹף אֹתוֹ אֶהְרֹן וּבָנָיו מֵעַרְבַּ עֲדִיבָקָר לִפְנֵי ה' חֲקֹת עוֹלָם לְדֹרֹתֵם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.⁵

שמות פרק כט פסוק ד – קשור בעבודת הכהנים

וְאֶת־אֶהְרֹן וְאֶת־בָּנָיו תִּקְרִיב אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְרַחֲצָתָ אֹתָם בַּמַּיִם.⁶

¹ דף זה הוא הנוסח המורחב. לנוסח המקוצר, ראו [אוהל מועד – משכן ואולפן](#) בפרשה זו. בשניהם, נשתמש חליפות בשם "אוהל מועד הפרטי" הוא גם האולפן, ואוהל מועד הכללי הוא המשכן.

² פסוקים אלה חותמים את פרשת פקודי, ספר שמות. משה מסיים את הקמת המשכן, הוא אוהל מועד הכללי, אך לא יכול להיכנס אליו. ראו ספרי במדבר פרשת נשא פיסקא מד שמששה היה מקים ומפרק את המשכן בכל אחד מימי המילואים: "ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן, מגיד הכתוב שכל שבעת ימי המילואים היה משה מעמיד את המשכן ובכל בוקר ובוקר מושחו ומפרקו, ואותו היום העמידו משחו ולא פרקו". ובפסיקתא רבתי פיסקא ה - ויהי ביום כלות משה: "והמשכן, מניין שנתן משה נפשו עליו? רבי חייא בן יוסף אמר: כל שבעת ימי המילואים היה משה מפרקו שני פעמים בכל יום וקבעו. רבי חנינא הגדול אומר: שלשה פעמים בכל יום מפרקו וקבעו. ואם תאמר שהיה אחד משבטו של לוי נתן לו יד? אמרו רבותינו: הוא בעצמו היה מפרקו ולא היה מסייעו אחד מישראל. מנין? ממה שקרינו בעניין: ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן". סוף ספר שמות ותחילת ספר ויקרא יוצרים רצף קריאה והמשכיות ענייניים (השוו עם סיום/תחילת החומשים האחרים), אך גם הפסקה וקו מפריד ברורים בין הבנייה והכניסה. קו פרשת מים עם משמעות אישית למשה: בניית המשכן, השלמתו והקמתו אינם כרטיס כניסה אוטומטי אליו.

³ וכך מתחיל ספר ויקרא, בקריאה למשה מאוהל מועד, או שמא אל אוהל מועד, שהרי הדיבור אל משה היה בתוך אוהל מועד ככתוב: "אשר איועד לך שמה" (שמות ל ו, לו). כך גם בשמות כה כב: "ונועדתך לך שם ודברתי אִתְּךָ מעל הכפרת מבין שְׁנֵי הַכְּרִבִּים וכו'". אוהל מועד הוא אוהל ההתוועדות. "אוהל מועד" הוא שיוצר את החיבור הענייני והלשוני בין סוף ספר שמות לתחילת ספר ויקרא. אבל אנחנו רוצים ללכת עוד אחורה ולחקור את מוצאו וגלגוליו של הביטוי "אוהל מועד": מתי נזכר לראשונה? מה משמעו? האם ייתכן שיש יותר מ"אוהל מועד" אחד? האם זה מסביר מדוע נמנע משה מלהיכנס אל אוהל מועד עד שקראו לו?

⁴ כאן משמע שמששה לא נכנס אל אוהל מועד שהוא הקים, מפני מידת הענווה, מפני שלא חשב ששליחותו היא "תפקיד לכל החיים", אלא אד-הוק לפי השעה והצורך. והרבה שלוחים למקום. ראו בהמשך המדרש שם, בסימן טו, דברים חריפים בהרבה: "מכאן אמרו: כל תלמיד חכם שאין בו דעת, נבלה טובה הימנו. תדע לך שכן, צא ולמד ממששה, אבי החכמה, אבי הנביאים, שהוציא ישראל ממצרים ועל ידו נעשו כמה נסים במצרים ... ועלה לשמי מרום והוריד תורה מן השמים, ונתעסק במלאכת המשכן, ולא נכנס לפניו לפניו עד שקרא לו, שנאמר: ויקרא אל משה". הרי לנו לכאורה תשובה טובה לשאלתנו, לחיבור שבין סוף ספר שמות: "ולא יכול משה לבוא אל אוהל מועד" ובין תחילת ספר ויקרא: "ויקרא אל משה ... מאוהל מועד" והכל שפיר וברור. ההפסק בין סוף ספר שמות ובין תחילת ספר ויקרא, בין הבנייה לכניסה, בא ללמדנו דרך ארץ. וכבר הרחבנו ודנו באריכות במוטיב זה בדברינו [דעה קניית מה חסרת](#) וכן בדברינו [הקריאה למשה](#) בפרשה זו. מה עוד ניתן לחדש ב"פרשה קטנה" זו? מסתבר שיש ו"אי אפשר לבית המדרש בלא חידוש" (חגיגה ג ע"א). מה גם שהחידוש הפעם יהיה יותר מהמקרא עצמו ופחות מהמדרש.

⁵ זה האזכור הראשון של "אוהל מועד" בסדר פרשות התורה. לאורך כל פרשת תרומה הפותחת את ארבע הפרשות המתארות את הציווי על המשכן, אין אזכור של המונח "אוהל מועד", רק "מקדש" ו"משכן". יש 'אוהל עורות עזים' לכסות על המשכן, אבל לא כינוי של המשכן כולו בשם "אוהל מועד". האזכור הראשון הוא כאן במצוות הדלקת המנורה, שהוא גם האזכור הראשון של אהרון הכהן ותפקידו המרכזי, הוא ובניו, בעבודת המשכן. לא משה – אלא אהרון, כפי שנאמר למשה עוד בסנה: "אל תקרב הלום - שכבר מתוקנת הכהונה לאהרון אחיך" (שמות רבה סוף פרשה ב, ראו דברינו [אל תקרב הלום – הקרב את אהרון אחיך](#) בפרשת תצוה). לאורך כל פרשת תצוה אין אזכור של "משכן" בכלל (ולא של משה).

⁶ אם חשבנו שהביטוי "אוהל מועד" קשור בעבודת הכהנים, הנה אכן כי כן. הביטוי חוזר שבע פעמים בפרק כט המתאר את חניית אהרון ובניו לעבודת המקדש ופעם שמינית (ראשונה בעצם) בסוף פרק כח המתאר את בגדי הכהונה. האם מפרשת תצוה נוכל ללמוד ש"אוהל מועד" הכללי קשור בעיקרו בעבודת הכהנים: קרבנות, קטורת, נרות וכו'?

... ולכך נקרא משכן העדות שהוא עדות לכל באי העולם שהקב"ה שוכן במקדשכם. אמר הקב"ה: יבוא זהב שבמשכן ויכפר על זהב שנעשה בו העגל.¹²

תרגום אונקלוס לשמות לג ז – בית אולפנא

ומִשֶׁה נָסִיב יְת מִשְׁפָּנָא וּפְרָסִיָה לִיה מִבְּרָא לְמִשְׁרִיתָא, אַרְחִיק מִן מִשְׁרִיתָא, וְקָרִי לִיה, מִשְׁפָּן בֵּית אֶלְפָּנָא; וְהוּי, כֹּל דְּתַבַּע אֶלְפָּן מִן קָדָם יי, נִפִיק לְמִשְׁפָּן בֵּית אֶלְפָּנָא, דְּמִבְּרָא לְמִשְׁרִיתָא.¹³

מדרש אגדה (בובר) שמות לג ז פרשת כי תשא – חזור משכנך לתוך בני

"ומשה יקח את האוהל ונטה לו אל מחוץ למחנה", שכיון שראה משה את ישראל שהם מנוודים למקום, מיד ריחק עצמו מהם. למה? שהמנודה לרב מנודה לתלמיד. מיד ריחק משה את משכנו ממחנה ישראל ארבעת מילין.¹⁴ ואמר הקב"ה למשה: משה, אני פירשתי מהם ואתה פירשת מהם. עשיתם כיתומים אשר אין להם אב, ועתה אין להם תקומה.¹⁵ אמר משה: ריבונו של עולם, אתה רחום, אתה חנון, אתה קיים, אתה מתנחם על הרעה, עשה למען שמך. אמר לו: משה, חזור משכנך לתוך בני ואני אחזור עמך, הדא הוא דכתיב: "ודבר ה' אל משה פנים בפנים" (שמות לג פסוק יא).¹⁶

מסכת ברכות דף סג עמוד ב – לא יצא הדבר לבטלה

"ודבר ה' אל משה פנים אל פנים". אמר רבי יצחק: אמר לו הקב"ה למשה: משה, אני ואתה נסביר פנים בהלכה. איכא דאמרי, כך אמר לו הקב"ה למשה: כשם שאני הסברתי לך פנים - כך אתה הסבר פנים לישראל, והחזור האהל למקומו. "ושב אל המחנה וגוי". אמר רבי אבהו, אמר לו הקב"ה למשה: עכשיו יאמרו הרב בכעס ותלמיד בכעס, ישראל מה תהא עליהם? אם אתה מחזיר האהל למקומו - מוטב, ואם לאו - יהושע בן נון תלמידך משרת תחתך. והיינו דכתיב: "ושב אל המחנה". אמר רבא: אף על פי כן לא יצא הדבר לבטלה, שנאמר: "ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל" (שמות לג יא).¹⁷

¹² דברינו עד כאן תלויים בשאלת סדר פרשות תרומה-תצוה-כי תשא-ויקהל-פקודי, לשון אחרת, אם הציווי על המשכן היה לפני או אחרי חטא העגל. ממדרש זה עולה בבירור שהציווי על המשכן היה לאחר חטא העגל, כשמשנה יורד בפעם השלישית מההר ביום הכיפורים, והוא סימן הכפרה לעם ישראל, ועל כן קבענו שמשנה הוא הראשון להשתמש במונח "אוהל מועד". זו שיטת רש"י על"ס מדרשים כגון תנחומא זה. אם מאידך, סדר הפרשות הוא כסדר הנכתב במקרא ומשה לפחות כבר שמע את הציווי בפרשות תרומה-תצוה לפני מעשה העגל – זו שיטת רמב"ן שגם לה יש תימוכין במדרש - התמיהה היא קשה עוד יותר: כיצד הוא מכנה את אוהלו הפרטי בשם שמיועד לאוהל מועד הכללי? על שתי שיטות אלה: רש"י מול רמב"ן, שכבר מצויות במדרשים, הארכנו לדון בדברינו [אימתי נאמרה למשה הפרשה הזאת](#), בפרשת תרומה, ולהלן נראה כיצד הן משפיעות על הנושא שלנו. (ועל זהב המשכן שמכפר על זהב העגל, ראו דברינו [קטיגור נעשה סניגור](#) בדפים המיוחדים).

¹³ בכל המקומות הנ"ל בהם מוזכר "אוהל מועד" מתרגם אונקלוס: "מִשְׁפָּן זְמָנָא". לא "משכן זמני" כפי שנוטה לשון ימינו, אלא משכן של זמן. זמן = מועד. משכן של התועודות. רק כאן, בפסוק בפרשת כי תשא הוא מתרגם: בית אולפנא – בית מדרש, בית של לימוד. פעמיים בפסוק. ראו גם התרגום בהמשך הפסוק: "כל מבקש ה' - כֹּל דְּתַבַּע אֶלְפָּן מִן קָדָם יי". אונקלוס הוא אולי הפרשן היחיד שמצאנו שמתייחס לשאלה שהעלינו בהערה 10 ומקפיד לציין שאלה שני "אוהל מועד" שונים (וכך גם התרגום המיוחס ליונתן: "ומשה נסיבונן וטמירינן בְּמִשְׁפָּן אֶלְפָּן אֶרְיָתָא דִּילֵיה ... וְהוּא קָרִי לִיה מִשְׁפָּן בֵּית אֶלְפָּנָא וכו'"). האם בכך יש תשובה לשאלה שהעלינו? כי עדיין ניתן לשאול: כיצד זה משתמש משה במונח "אוהל מועד" גם אם במשמעות אחרת?

¹⁴ ראו הכעס הגדול של משה על בני ישראל אחרי שבירת הלוחות, בשמות רבה מה ג: "כיון שראה משה המתנה טובה שהיתה בידם ואבדוה, אף הוא כעס עליהם, שנאמר: ומשה יקח את האהל ... ולמה כעס עליהם? ר' יוחנן אמר: כך דרש משה מנודה לרב מנודה לתלמיד, לפיכך ומשה יקח את האהל. ר' שמעון בן לקיש אמר: משל למלך שהיה לו לגיון אחד ומרד עליו. מה עשה שר צבא שלו נטל סגנוס של מלך וברח. כך משה בשעה שעשו ישראל אותו מעשה נטל את האוהל ויצא, לכך נאמר ומשה יקח את האהל". האוהל היה כאילו כבר מוכן, הוא הסגנוס (סגנום? הסגנון, הדגל) של המלך ומשה כביכול לוקח אותו לעצמו! ומה הלאה?

¹⁵ ראו דברינו [לא יהיו שתי הפנים בכעס](#) בפרשת כי תשא.

¹⁶ בתגובה לחטא העגל מתרחק משה מהעם ומקים את 'בית האולפנא הפרטי של משה'. ראו פירוש רש"י שמתחבר לפירוש אונקלוס הנ"ל: "והיה קורא לו אהל מועד, הוא בית ועד למבקשי תורה". כך מפרשים גם רשב"ם, הכתב והקבלה, מלבי"ם ואחרים. אבל מה נאמר שם בין משה לקב"ה בשיח האינטימי: "פנים אל פנים" ("פנים בפנים"), לא נאמר כאן אלא במתן תורה, דברים ה ד, וזו טעות של המעתיקים) – מה נאמר שם? משה, אומר לו הקב"ה, אחד מאיתנו צריך לעשות את הצעד הראשון חזרה אל עם ישראל! אי אפשר להמשיך בנידוי כפול זה של הרב ושל התלמיד. "לא יהיו שני הפנים בכעס". תחזור אתה משה תחילה, "חזור משכנך לתוך בני", תחזיר את הסגנוס שלקחת ואני אחזור אתך. כאילו הוא קורא את הפסוק: "וְדָבַר ה' אֶל־מִשֶׁה פָּנִים אֶל־פָּנִים כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וְשָׁב אֶל־הַמַּחֲנֶה", בשיטת סרסוה ופרשהו: מה דיבר ה' אל משה פנים אל פנים כמו שמדבר איש אל רעהו? - שוב אל המחנה. ואימתי היא החזרה הסופית והשלימה? - כאשר נבנה המשכן, כאשר "אוהל מועד" חוזר או הופך להיות משכן הכללי ולא הפרטי של משה. החזרה היא בתפר שבין סוף ספר שמות ותחילת ספר ויקרא כפי שפתחנו בראש הדף.

¹⁷ היינו שהאוהל שהקים משה ממשיך לתפקד גם אחרי החזרה אל המחנה, לאוהל מועד הכללי, איננה רק "בטוב", אלא גם 'איום' על משה. אם אתה משה ממשיך להתרחק מהעם, יקום מנהיג אחר. יש לו שם: "יהושע תלמידך – משרתך". יש לשים לב בפרט למשפט: "אם אתה מחזיר האוהל למקומו וכו'". משה כביכול לקח מהציבור את "אוהל מועד" וניכס אותו לעצמו. גם אם אוהל מועד הוא המשכן טרם הוקם, הוא קיים כישות רוחנית, מעין "קניין רוחני" ומותג אשר שייך לכלל ישראל, לא למשה. מדרש זה אולי מסתדר הכי טוב עם השיטות שפרשות תרומה-ויקהל נאמרו כסדר שבתורה והציווי על אוהל מועד הכללי כבר היה ידוע. למשה אין ברירה

רש"י שמות לג ז פרשת כי תשא – אחרי חטא העגל

ומשה - מאותו עון והלאה: יקח את האהל - לשון הווה הוא,¹⁸ לוקח אהלו ונוטהו מחוץ למחנה, אמר: מנודה לרב, מנודה לתלמיד: הרחק – אלפים אמה, כענין שנאמר (יהושע ג ד) אך רחוק יהיה ביניכם וביניו כאלפים אמה במדה: וקרא לו - והיה קורא לו אהל מועד, הוא בית ועד למבקשי תורה:¹⁹

אבן עזרא שמות לג ז – אחרי ירידת משה עם הלוחות השניים

ומשה יקח - עתיד תחת עבר ... והנה משה נבדל מישראל בעבור הכבוד שידבר עמו. וזה היה אחר שהוריד הלוחות השניים כתובים, והחלו ישראל לעשות המשכן. וקרא לאהלו אוהל מועד, כי השם נועד לו שם עד שנעשה המשכן ואין מוקדם ומאוחר בתורה.²⁰

רמב"ן שמות לג ז – התחלת הריצוי והכפרה אחרי חטא העגל

ואינו נכון בעיני, כי מה טעם להזכיר זה בכאן באמצע הפרשה. ודברי רבותינו בכל המדרשים שעשה משה זה בעבור חטא העגל, דרש משה, מנודה לרב מנודה לתלמיד, וכמו שהזכיר רש"י (שם) אני בכעס ואתה בכעס, אם כן מי יקרבים? ואם היה הוצאת האוהל אחרי יום הכיפורים, הנה גם הקב"ה גם משה ברצון היו.²¹ אז ראה משה כי הדבר ארוך מאד ולא ידע מה יהא בסופו, ולקח האהל ונטה לו חוץ למחנה (פסוק ז) שתהיה שכינה מדברת לו משם, כי איננה שורה בקרב העם, ואם יהיה האהל בקרב המחנה לא יהיה לו הדבור משם ... והכתוב ישלים לספר (בפסוקים ח-יא) כל מה שהיה בעוד האהל שם עד שהוקם המשכן, והוא מיוה"כ עד אחד בניסן על דעת רבותינו (שבת פז ב).²²

סיכום שיטות פרשני המקרא

שיטת רש"י וסיעתו

בשיטת רש"י וסיעתו, הסדר הפנימי בתוך פרשת כי תשא הוא כפשוטו והקמת אוהל מועד הפרטי היא תגובה על מעשה העגל והמשך למעשה שבירת הלוחות. אבל סדר פרשות תרומה-תצוה עד ויקהל-פקודי איננו ככתוב בתורה. חטא העגל קדם לציווי על הקמת המשכן, אשר ניתן מאוחר בהרבה, ביום הכיפורים בו משה יורד מההר

¹⁸ אלא לחזור למחנה ולהחזיר את "אוהל מועד" לבעליו החוקיים, הם עם ישראל כולו. ניתן אולי לצרף מדרש זה לחבורת המדרשים על חילופי הגברי בין משה ליהושע. ראו דברינו ['פקוד ה' איש על העדה וכן חילופי דורות ומשמרות](#) בפרשת פנחס. אולי כבר כאן ניבט זרע החלפת ההנהגה. אבל לעניינינו, מה פשר "לא יצא הדבר לבטלה"? רש"י וסטיינזלץ מפרשים על ההבטחה שיהושע יירש את משה בהנהגה. אבל אנחנו מציעים שלמרות האזהרה: "אם אתה מחזיר האהל למקומו – מוטב", האוהל הפרטי שהקים משה "לא יצא לבטלה" ולא היה רק 'משכן זמני' עד יתרו הפנים. והראיה הם דברי רבא בסוף הדרשה, שיהושע לא מש מתוך האוהל ונשאר שם זמין בכל עת בה יבוא לשם משה – הוא יהושע שקבל את הברכה: "לא ימוש סֶפֶד התוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ" (יהושע א ח, ראו הדף בנושא זה). "לא ימוש" כנגד "לא ימיש". ראו הלן הצעתנו כיצד לקרוא את הקדמת רמב"ם לפירושו למשנה.

¹⁹ הווה מתמשך היינו משקל בינוני, כמו היה נוהג לקחת. עפ"י רש"י פשיטא שמשה מקים את אוהל מועד הפרטי בצמוד ובהמשך ישיר לחטא העגל וכאקט של התנתקות מעם ישראל. אך לא רק לעצמו אלא כ-"בית ועד למבקשי תורה" – ממש כבית אולפנא של אונקלוס שמשום מה רש"י לא מזכיר. ראו גם פירושו בפסוק הסמוך (מובא לעיל) על העם שרואה כיצד השכינה נכנסת אחרי משה אל בית הועד. לכך יש לחבר את שיטת רש"י שהזכרה לעיל שפרשת כי תשא באה לפני תרומה-תצוה, לפני הציווי על המשכן הוא "אוהל מועד", והרי לנו שמשה הוא שמחדש את הביטוי "אוהל מועד"!

²⁰ בדומה לכך מפרש חזקוני על הפסוק: "ומשה יקח לשון עתיד במקום עבר. ומעשה זה היה לאחר שהוריד לוחות שניות". שיטה זו נזקקת גם היא לכלל: "אין מוקדם ומאוחר בתורה", כלל שאבן עזרא לא נמנע מלהשתמש בו כשצריך (ראו דברינו [אין מוקדם ומאוחר בתורה – בפרשני המקרא](#) בפרשת בהעלותך), אבל בניגוד לרש"י שממקם את אוהל מועד האולפן של משה בצמוד לחטא העגל, אבן עזרא בספרד וחזקוני בצרפת ממקמים אותו לאחר הריצוי והסליחה שהתבטאו בהורדת הלוחות השניים ביום הכיפורים (ראו דברינו [יום מתן לוחות שניים](#) ביום הכיפורים). אין זה אוהל של התנתקות ונידוי, אלא התחלה של ריצוי ובקשר ברור לבניית המשכן. יום אחרי יום כיפור, יד אחת מתחילה להתעסק במשכן, והשנייה לא יכולה לחכות עם ההתוועדות ובונה לשם כך את אוהלו של משה. שילוב זה יכול להסביר את השימוש בשם "אוהל מועד" ע"י משה, אך בה בעת מדגיש את אוהל מועד כמקום של התוועדות שלא יכול לחכות להשלמת המשכן שם תשולב עבודת הקרבנות עם ההתוועדות.

²¹ רמב"ן חולק בכל עוז על הצעת אבן עזרא שהקמת אוהל מועד הפרטי של משה הייתה לאחר ירידתו מההר ביום הכיפורים עם הלוחות השניים, ומצטרף לשיטת רש"י (והמדרשים) שהקמת האוהל הייתה בתגובה לחטא העגל ובסמוך לו. אבל שלא כרש"י, לשיטת רמב"ן שכלל אינו אוהב את השימוש ב"אין מוקדם ומאוחר בתורה", פרשות תרומה-פקודי כסדר הן סדורות, ואי לכך, משה כבר יודע שיש ציווי להקים את אוהל מועד הוא המשכן ובכל זאת אינו נמנע מלכנות את האוהל הפרטי שבנה "אוהל מועד". נראה ששאלתנו המרכזית בהערה 10 לעיל: כיצד זה משתמש משה (או המקרא) בשם "אוהל מועד" לאוהל הפרטי שלו (של משה), באותו השם שמיועד לאוהל המשכן הכללי - מתעצמת ביותר לנוכח שיטת רמב"ן.

²² כאן נראה שרמב"ן מרכז את הכעס של משה ואומר שבהוצאת האוהל של משה מחוץ למחנה החל כבר תהליך הכפרה, ובכך מצטרף לשיטת אבן עזרא, מה גם שעפ"י החשבון שעושים חז"ל משה שהה בהר פעמיים ארבעים יום מ"ז בתמוז ועד יום הכיפורים ולפיכך יקרא תפקוד אוהל מועד שבנה משה הוא לאחר הריצוי של הורדת לוחות שניים ביום הכיפורים.

עם הלוחות השניים.²³ משה הצטווה על המשכן רק בעלייתו השלישית להר לקבל את הלוחות השניים, בין ראש חודש אלול ליום הכיפורים, כשיטות שהציווי על המשכן הוא כפרה על מעשה העגל. כאשר כעס משה על עם ישראל בחטא העגל, לא ידע עדיין על אוהל מועד שהוא המשכן. משה הוא שמחדש את "אוהל מועד", כמקום התועודות ומקום "בית אולפנא" לכל מבקש ה'.²⁴ "אוהל מועד" הוא חידוש של משה. **בית המדרש קדם לבית המקדש** ובכך הניח משה את היסודות לסנהדרין שישבה בלשכת הגזית סמוך לבית המקדש ועוד יותר ל"יבנה וחכמיה" הבאים לאחר חורבן הבית.²⁵ אלא שבעלותו ההרה מצטווה משה על המשכן, הוא אוהל מועד, ומבין שברדתו מההר יופקע ממנו "אוהל מועד" הפרטי שבנה ויהפוך למשהו אחר. בית האולפן ומקום ההתועודות יועתקו אל המשכן, בדומה לסנהדרין שישבה בלשכת הגזית בסמוך לבית המקדש, אך משחרב הבית נשארה הסנהדרין בבית אולפן והוראה לעם ישראל, גם כאשר גלתה "מחוץ למחנה" ונעתקה מירושלים.²⁶ ועם כל זאת, משה שיש לו זכות הראשונים על "אוהל מועד", לא חושב שזכות זו מקנה לו "כרטיס כניסה" לאוהל מועד – המשכן הכללי ואיננו נכנס, אינו יכול להיכנס, עד שקוראים לו.

שיטת אבן עזרא וסיעתו

שיטת אבן עזרא וסיעתו, היא שהקמת אוהל מועד הפרטי של משה נעשתה אחרי שירד מההר ביום הכיפורים ולא כסדר המסופר בפרשת כי תשא. בניית אוהל מועד הפרטי קשורה להורדת הלוחות השניים ואולי גם לארון העץ הזמני שעשה משה. ראה דברינו [שני ארונות הנין](#) בפרשת עקב. הדברים לא באו מתוך רצון לפרוש מעם ישראל ולא בשעת כעס ובוודאי לא כאקט משלים לשבירת הלוחות, אלא פשוט מהצורך לשכן את הלוחות ולהמשיך את ההתועודות של הר סיני, עד שייבנה אוהל מועד הקבוע, הוא המשכן שעליו הצטווה משה בהר. וכדברי אבן עזרא: "בעבור הכבוד שידבר עמו ... כי השם נועד לו שם עד שנעשה המשכן". באפשרות זו, ברור שאוהל מועד זמני זה איננו מקנה למשה שום זכות ראשונים או "כרטיס כניסה". אין הוא יכול להיכנס אל אוהל מועד הציבורי שעליו שוכן כעת כבוד ה' והוא מחכה עד שיקראו אליו. השימוש בשם "אוהל מועד" מתקיים במקביל במשך חצי שנה: 1. לאוהל התורה שמוקדם מיד ופועל ממחרת יום הכיפורים, 2. למשכן שהולך ונבנה וייחנך בא' בניסן. כל עוד קיים המקדש – יפעלו שניהם. אך אם וכאשר יתמשכן המשכן²⁷ – יישאר אוהל התורה של משה. בכך מניח משה את היסודות לדורות רבים קדימה. בית מקדש הוא דבר מותנה, בית אולפנא, בית ועד ללימוד תורה, הוא דבר נצחי: "[כי לא תשכח מפני זרעו](#)" (דברים לא כא).

שיטת רמב"ן וסיעתו

הכל הוא כסדר הכתובים, הן בפרשות תרומה-ויקרא והן בתוך פרשת כי תשא, כפשוטו של מקרא וכשיטת חז"ל שהקמת אוהל מועד הפרטי של משה קשורה עם חטא העגל. כשמשה יורד מההר עם הלוחות הראשונים שאח"כ שבר, הוא מכיר את פרשות תרומה ותצווה, גם אם טרם הודיע אותם לעם. הוא יודע ש"אוהל מועד" מיועד להיות המשכן הכללי ולא הפרטי, ואע"פ כן, אין הוא מהסס להשתמש בשם זה לאוהל הפרטי שלו. העתקת "אוהל מועד" בידי משה מ"משכן זמנא" ל"בית אולפנא" היא מענה ספונטני הבא מתוך כעס והמשך לשבירת

²³ ראו דברינו [יום מתן תורה - לוחות שניים](#) ביום הכיפורים, בו תמהנו איך לא מוזכר מוטיב זה ביום כיפור.

²⁴ רש"י כאמור לא נעזר באונקלוס, אבל ראו פירושו לשמות יח טו פרשת יתרו: "כי יבוא אלי העם לדרוש אלהים - כתרגומו למתבע אולפן, לשאל תלמוד מפי הגבורה". האם כבר שם נזרע בית האולפן הראשון?

²⁵ ראו השימוש באוהל שהציב משה בעת ייסוד יבנה וחכמיה (נכון יותר אושא וחכמיה ראו בהערה הבאה), מסכת ברכות סג ע"ב: "תנו רבנן: כשנכנסו רבותינו לחרם ביבנה היו שם רבי יהודה ורבי יוסי ורבי נחמיה ורבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי. פתחו כולם בכבוד אכסניא ודרשו. פתח רבי יהודה ראש המדברים בכל מקום בכבוד תורה ודרש: ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה, והלא דברים קל וחומר, ומה ארון ה' שלא היה מרוחק אלא שנים עשר מיל אמרה תורה: והיה כל מבקש ה' יצא אל אהל מועד, תלמידי חכמים שהולכים מעיר לעיר וממדינה למדינה לתורה - על אחת כמה וכמה".

²⁶ באוהל מועד הפרטי של משה כבר נזכר הריחוק מהמחנה, ככתוב בשמות לג ו: "ומִשָּׁה יִקַּח אֶת הָאֵהָל וְנָטָה לוֹ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה הָרַחֵק מִן הַמַּחֲנֶה וְיָקָא לוֹ אֵהָל מוֹעֵד וְהָיָה כָּל מִבְקֵשׁ ה' יֵצֵא אֶל אֵהָל מוֹעֵד אֲשֶׁר מִחוּץ לַמַּחֲנֶה". שלוש פעמים "הרחק" או "מחוץ" למחנה. השימוש באוהל שהציב משה חוזר גם בעת ייסוד התורה בגליל לאחר מרד בר כוכבא וחורבן יהודה. ראו שיר השירים רבה ב ג: "בשלמי השמד נתכנסו רבותינו לאושא ... נתכנסו ולמדו ועשו כל צרכיהון. כיון שהגיע זמנם להיפטר, אמרו: מקום שנתקבלנו בתוכו אנו מניחים אותו ריקם? חלקו כבוד לר' יהודה ... ולא שהיה גדול מהם בתורה, אלא מקומו של אדם הוא מכבודו. נכנס ר' יהודה ודרש: ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה הרחק מן המחנה ... והיה כל מבקש משה אין כתיב כאן, אלא: מבקש ה', מכאן למדנו שכל מי שמקבל פני חברים כאילו מקבל פני שכינה. ואתם אחינו רבותינו גדולי התורה, מי שנצטער בכם עשרה מיל או עשרים או שלשים או ארבעים כדי לשמוע דברי תורה, על אחת כמה וכמה שאין הקב"ה מקפח שכרם בזה ובבא".

²⁷ שמות רבה נא ג: "מהו משכן שני פעמים? א"ר שמואל בר מרתא: שנתמשכן שני פעמים על ידיהם", בדברינו שני משכנות היו בפרשת פקודי.

הלוחות ולחטא העגל, אבל בה בעת גם התחלת הריצוי. משה בונה "בית אולפן" ללימוד תורה וכל מי שמבקש את ה' ורוצה ללמוד תורה, ייצא אל האוהל אשר מחוץ למחנה.²⁸

באות פרשות ויקהל ופקודי, אולי כבר תרומה ותצווה כשמשה מספר אותם לעם, ומחזירות את אוהל מועד למשמעותו המקורית, כאקט של סליחה לעם ישראל, אבל אולי גם כתזכורת למשה.²⁹ ההתוועדות תהיה במשכן, מבין שני הכרובים שמעל ארון הברית יחד עם עבודת הקרבנות, קטורת, נרות, לחם הפנים וכו'.³⁰ ומכאן פשיטא שמשה לא יכול להיכנס אל אוהל מועד שהופקע ממנו (אחרי שהוא כביכול הפקיעו מהציבור) וחזר להיות אוהל מועד הציבורי, בלי שייקרא.³¹

אבות דרבי נתן נוסח א פרק ב – מאיזה אוהל מועד פרש משה³²

זה אחד מהדברים שעשה משה מדעתו, דן קל וחומר והסכים דעתו לדעת המקום: פירש מן האשה והסכימה דעתו לדעת המקום. פירש מאוהל מועד והסכימה דעתו לדעת המקום. שבר את הלוחות והסכימה דעתו לדעת המקום... פירש מאוהל מועד כיצד? אמר ומה אהרן אחי שמשוח בשמן המשחה ומרובה בבגדים ומשתמש בהם בקדושה אמר לו הקב"ה: "דבר אל אהרן אחיך ואל יבוא בכל עת אל הקודש" (ויקרא טז ב), אני שאני מזומן לכך, על אחת כמה וכמה שאפרוש מאוהל מועד. פירש מאוהל מועד והסכימה דעתו לדעת המקום.³³

ויקרא רבה לב ב פרשת אמור – מניין נחצבו לוחות שניים

"וּבַחֲדָרַי מְשַׁכְּבָה אֶל תְּקֵלָל עֲשִׂיר" (קהלת י כ). עשיר – זה משה. ומהיכן העשיר משה? אמר ר' חנן מְחַצֵּב של סמפיריון ברא לו הקב"ה מתוך אהלו ומשם העשיר משה, זהו שכתוב: "וויאמר י"י אל משה פסל לך שני לוחות" (שמות לד א), הפסולת שלך.³⁴

במדבר יא כה-כו פרשת בהעלותך – איפה מונו שבעים הזקנים

וַיֵּרָד ה' בְּעֵנָן וַיְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאמֶר מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו וַיִּתֶּן עַל שִׁבְעִים אִישׁ הַזְּקֵנִים וַיְהִי כְּנֹחַח עָלֵיהֶם הָרוּחַ וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסְפוּ: וַיִּשְׁאָרוּ שְׁנֵי אַנְשִׁים בְּמַחֲנֶה שֵׁם הָאֶחָד אֶלְדָּד וְשֵׁם הַשֵּׁנִי מִיָּדָד וַתִּנַּח עֲלֵהֶם הָרוּחַ וַהֲמָה בְּכַתְּבִים וְלֹא יָצְאוּ הָאֲהֵלָה וַיִּתְנַבְּאוּ בְּמַחֲנֶה:³⁵

²⁸ גם שיטת רמב"ן תשמח להיעזר בדברי אונקלוס לעיל אשר מבחין בין שני סוגי "אוהל מועד": המשכן ובית האולפן, ותדגיש שמשה הקים "אוהל מועד" מסוג האולפן, אבל קשה להתעלם מהכתוב בעברית בתורה.

²⁹ וזה אולי מסביר קצת את החזרה המדוקדקת של פרשות ויקהל ופקודי על פרשות תרומה-תצווה.

³⁰ ומכאן סיוע לשיטת הרמב"ם בכל מעשה הקרבנות. ראו מורה נבוכים חלק ג פרקים לב, מה.

³¹ ובאשר לשאלה: כיצד נטל משה את השם "אוהל מועד" לאוהל הזמני שהקים, וכיצד התנהלו שני "אוהל מועד" במקביל, נראה שרמב"ן זקק לדרכו של אבן עזרא כפי שכבר הערנו לעיל, למרות שעפ"י רמב"ן היה הניתוק כבעס אחרי חטא העגל, כרש"י.

³² ביתרת הדף נבקש למצוא סימוכין ומקורות לדעה שכבר נזכרה לעיל בגמרא ברכות: "אף על פי כן לא יצא הדבר לבטלה", היינו שאוהל מועד אולפנו של משה המשיך לתפקד גם אחרי הקמת המשכן. אוהל לצד אוהל. כהונה לצד תורה.

³³ מדרש זה יכול לתרום גם הוא ליחס של משה אל אוהל מועד הכללי – המשכן, והפעם גם בהקשר של אהרון אחיו. משה מגלה כבוד ורגישות כלפי אהרון אחיו. אהרון לא יכול להיכנס אל קודש הקודשים, מקום שם מצוי הקול מבין שני הכרובים, בכל עת שירצה מה שהותר למשה. לפיכך, נמנע מכך משה והסתפק בשמיעת הקול מבין שני הכרובים שיצא מקודש הקדשים אל הקודש. ראו דברינו [אל יבוא בכל עת אל הקודש](#) בפרשת אחרי מות, שם נדרשנו במקצת לפרישת משה מאוהל מועד (הציבורי), בעקבות הגבלת הכניסה של אהרון אליו. אבל אל אוהל מועד הפרטי שלו נכנס בכל עת שרצה. לתלמידי החכמים יש את לשכת הגזית שלהם ואין זה פוגם במעמד הכהנים ותפקידם (מה שאולי היסטורית בפרט בבית שני, הוכח כלא מדויק).

³⁴ לוחות הראשונים היו מעשה שמים ורק עשרת הדברות כתובים שם ואילו הלוחות השניים מעשה (מחצב, פיסול) בשר ודם ועליהם כל התורה כולה. ראו דברינו [לוחות שניים כראשונים?](#) בפרשת עקב. מהיכן נחצבו הלוחות השניים? ממחצב של אבן הסמפיריון (ספיר) שהיה בתוך אהלו של משה – בתוך בית האולפנה שייסד משה. שם נחצבו הלוחות השניים, שם נחצבו וייחצבו כל חידושי התורה של חכמים ובית המדרש – כל מה שתלמיד וותיק עתיד לחדש שיסודו בניני. בית המדרש פועל לצד המשכן ובית המקדש מתחילת הדרך ואפילו הקדים אותו. לצד המשכן כמקום כוהני של הבאת קרבנות ו"הזר הקרב יומת", ממשיך כל הזמן לפעול אוהל של נבואה, לימוד תורה וגיבוש ההנהגה לעם. אוהל זה הוא שישרוד לדורות רבים, גם אחרי שאוהל מועד המשכן יפסק. והרוצה לחבר את הסמפיריון עם [לבנת הספיר](#) המסמלת את צער הציבור וסבלו – מוזמן לעשות זאת כרוחב דעתו ולימודו.

³⁵ "אוהל" נוסף הוא זה שסביבו מכנס משה את הזקנים (הסנהדרין הראשון) בעקבות חטא המתאוויים. ראו דברי משה שם: "לא אוכל אֲנִי לְבַדִּי לְשִׂאת אֶת כָּל הַעָם הַזֶּה כִּי כָבֵד מְאֹד", וציווי הקב"ה: "אֲסַפֶּה לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזְקְנֵי יִשְׂרָאֵל ... וְלִקְחָתָם אִתָּם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ: וַיְדַבְּרְתִּי עִמָּךְ שֵׁם וַאֲצַלְתִּי מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו וְשָׁמַתִּי עֲלֵיהֶם וכו'". מעיין בפרשנים ובמדרשים נראה שפשיטא להם שמדובר באוהל מועד הכללי הוא המשכן, אך בעקבות המסופר על [אלדד ומיידד](#) אשר: "וְלֹא יָצְאוּ הָאֲהֵלָה וַיִּתְנַבְּאוּ בְּמַחֲנֶה", בעוד שהזקנים שזכו להאצלת הרוח חוזרים עם משה אל המחנה, ככתוב: "וַיֹּאסֶף מֹשֶׁה אֶל הַמַּחֲנֶה הוּא וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל", אפשר שהציאה אל האוהל מחוץ למחנה היא אל האוהל הפרטי של משה שהפך עם הקמת המשכן לאוהל ההתוועדות ובית מדרשו של משה. ראו הביטוי "מחוץ למחנה" פעמיים בשמות פרק ל המתאר את האוהל שהקים משה. גם המעורבות של היושע שמקנא למשה ואומר: "אֲדֹנָי מֹשֶׁה פְּלֹאֵם", מתחברת יפה עם יהושע של ייסוד אוהל משה שראינו לעיל בסוף גמרא ברכות

דברים לא יד-טו פרשת וילך – איפה מונה יהושע

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הֵן קָרְבוּ יְמֵיךָ לְמוֹת קְרָא אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְהִתְיַצְבוּ בְּאֶהָל מוֹעֵד וְאַצְוֶנּוּ וַיִּלְךְ מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ וַיִּתְיַצְבוּ בְּאֶהָל מוֹעֵד: וַיִּרְא ה' בְּאֶהָל בְּעֵמֹד עֵנָן וַיַּעֲמֹד עִמּוֹד יְהוֹשֻׁעַ עַל פֶּתַח הָאֶהָל: ³⁶

הקדמת הרמב"ם למשנה – הלימוד באוהל משה

דע שכל מצוה שנתן הקב"ה למשה רבינו ניתנה לו עם פירושה. היה הקב"ה אומר לו המקרא ואח"כ אומר לו פירושו וביאורו וכל מה שכלל אותו המקרא המחוכם. וכך היה סדר לימודו לישראל: היה בא לאהלו, נכנס אצלו אהרן ותחילה והוא מסדיר לו המקרא שקבל פעם אחת ומלמדו פירושו. נסתלק אהרן ובא לו לימין משה רבינו. נכנסים אח"כ אלעזר ואיתמר בניו, מסדיר להם משה כמו שהסדיר לאהרן ומסתלקים, בא לו אחד מהם לשמאל משה רבינו והשני לימין אהרן. נכנסים אח"כ שבעים זקנים ומלמדם משה וכו'. ³⁷

מסכת בבא מציעא דף נט עמוד ב – אין משגיחין בבת קול

חזר ואמר להם: אם הלכה כמותי - מן השמים יוכיחו. יצאתה בת קול ואמרה: מה לכם אצל רבי אליעזר שהלכה כמותו בכל מקום! עמד רבי יהושע על רגליו ואמר: לא בשמים היא. - מאי לא בשמים היא? - אמר רבי ירמיה: שכבר נתנה תורה מהר סיני, אין אנו משגיחין בבת קול, שכבר כתבת בהר סיני בתורה: "אחרי רבים להטות" (שמות כג ב). ³⁸

שבת שלום

מחלקי המים

מים אחרונים: תם הדף ולא נשלם העניין. את כל הנושא של אוהל מועד הפרטי, אפשר לקשר עם "אוהל העדות". ראה דברינו [שני משכנות היו](#) בפרשת פקודי. אפשר שמשכן העדות אשר נקרא גם משכן לדברות ונעשה בכסף שנותר ממלאכת המשכן (הראשי), הוא ההמשך של אוהל מועד של משה שקדם למשכן (הראשי), הוא כעת "בית אולפנא" שתירגם אונקלוס. ודבר זה דורש עיון נוסף לחבר בין שני נושאים מרכזיים אלה (ואולי אין חיבור ...).

סג בפסוק על יהושע שלא מש מתוך האוהל. האם נוכל למצוא עוד מקור נוסף לכך שאוהל מועד בית האולפן המשיך לתפקד גם אחרי חנוכת המשכן, אוהל מועד אולפן לצד אוהל מועד משכן?

³⁶ פה יש לנו סמך מתרגום המיוחס ליונתן שמתרגם את הפסוק כך: "וַאֲזַל מֹשֶׁה לְמִשְׁכַּן בֵּית אֹלְפָנָא וּמְלִיל יֵת פְּתִיחָא אֱלִיָּן עִם כָּל יִשְׂרָאֵל" - הנה חוזר בית האולפן! ראה גם תרגומו לפסוק בפרשת האזינו דברים לב מד החותם את פרשת "וילך משה": "וְאֶתְא מֹשֶׁה מִן מִשְׁכַּן בֵּית אֹלְפָנָא וּמְלִיל יֵת כָּל פְּתִיחָא תוֹשְׁבֵיחָא הָדָא בְּמִשְׁמַעֵיהוֹן דְּעֵמָא הוּא וְהוֹשֻׁעַ בְּרַן נֹן". ראו גם פירוש אור החיים שמצטט תרגום זה בפירושו בתחילת פרשת וילך, דברים לא א ואומר: "וילך משה. צריך לדעת להיכן הלך, ויונתן תרגם שהלך למשכן בית אולפנא, והמפרשים (רמב"ן ורבינו בחיי) אמרו שהלך ממחנה לוויה למחנה ישראל". חיזוק נוסף לכך שמדובר באוהל מועד בית האולפן שהמשיך לתפקד גם אחרי חנוכת המשכן, יכול לבוא מכך שסביר שיהושע מתמנה באוהל ממנו לא מש וכבר הזכרנו את ההקבלה של "לא ימוש ספר התורה הזה מפין". כנגד: "לא ימיש מתוך האוהל". ראו גם במדרש, במדבר רבה כא יד: "יהושע הרבה שרתך והרבה חלק לך כבוד והוא היה משכים ומעריב בבית הועד שלך, הוא היה מסדר את הספלים והוא פורס את המחצלות. הואיל והוא שרתך בכל כחו, כדאי הוא שישמש את ישראל".

³⁷ קטע זה של רמב"ם לקוח מברייתא במסכת עירובין דף נד עמוד ב: "תנו רבנן: כיצד סדר משנה? משה למד מפי הגבורה. נכנס אהרן ושנה לו משה פירקו. נסתלק אהרן וישב לשמאל משה וכו'", וכבר נדרשנו לברייתא זו בדברינו [פרקי אבות פרק א משנה א](#) בפרשת שמיני, כולל דיון על העדרו של יהושע משרשרת המסירה! את מה שהברייתא אומרת בקיצור: "משה למד מפי הגבורה. נכנס אהרן וכו'", מרחיב רמב"ם ומפריד בין השיח של משה עם הקב"ה ובין סדר הלימוד ממשה ואילך שהחל אחרי שמה "בא לאוהל". איפה היה השיח מפי הגבורה? מהיכן בא משה לאוהלו? נראה לחלק ולומר: "מפח הגבורה" הוא באוהל מועד הוא המשכן, כפסוקים הרבים שהבאנו בתחילת הדף (הערות 2, 6) אליהם נראה להוסיף את הפסוק בספר במדבר ז פט פרשת נשא: "וּבָא מֹשֶׁה אֶל אֱהָל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדְּבַר אֱלֹהֵי מַעַל הַפְּרֶת אֲשֶׁר עַל אֶרֶץ הָעֵדֻת מִבֵּין שְׁנֵי הַרְבִּיבִים וַיְדַבֵּר אֵלָיו". כל זה הוא "מפי הגבורה". מאוהל מועד המשכן יוצא משה ובא אל "אוהלו" הוא האוהל שקדם למשכן, הוא אוהל מועד האולפן. והרי לנו שתי התועודיות: "ונועדתי" בין הקב"ה ובין משה מבין שני הכרובים - במשכן. שם שומע משה מפי הגבורה. אח"כ באה ההתועודות והלימוד עם אהרן ובניו וכלל ישראל - בבית האולפן. ממשכן הוא מקדש לבית המדרש.

³⁸ שוב ושוב צפה ועולה המחלוקת הקשה בפרשת [תנורו של עכנאי](#) ומי לא שלח בה ידו. כאן נציע שר' אליעזר שבמקומות רבים מתחברת דמותו עם משה רבנו (ראו [משה, אליעזר ופרה אדומה](#) בשבת פרה), מנסה להמשיך או לחדש את הסיטואציה שתוארה בהקדמת הרמב"ם למשנה לעיל - את "מפי הגבורה" שישפיע על השיח בבית המדרש. ההתועודות תהיה כפולה ולא ייפקד מקום "ונועדתי" לצד "בית הועד". בתנורו של עכנאי מנסה ר' אליעזר להכניס חזרה לבית האולפן את הקול, את: "וישמע את הקול מדבר אלי", אך חכמים עוצרים אותו. בית המדרש של חכמים הוא המשך אולפן משה, אבל עובד אחרת עד שאפילו משה לא מבין על מה הם שחים (מנחות כט ע"ב). ראו דברינו [בת קול בסני ובבית המדרש](#) שם הראינו שבת הקול לא נעלמה גם אחרי הקביעה "אין אנו משגיחין בבת קול" וחכמי ישראל רבים לאורך הדורות ייחלו שלצד לימודם השכלתני, יזכו גם לבת קול.